

УДК: 331.477

Наталя Миколаївна СТАШКЕВИЧ

*старший викладач кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку,
Одеський національний економічний університет, Україна, e-mail: st.nataliya@mail.ru,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8474-8582>*

Катерина Володимирівна КРАСІЛЬНИКОВА

*викладач кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку, Одеський національний економічний університет, Україна, e-mail: krasilnikova305@gmail.com,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4049-774X>*

**ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ НАКОПИЧУВАЛЬНОГО РІВНЯ
ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ**

Сташкевич, Н. М., Красільникова, К. В. Перспективи впровадження накопичувального рівня пенсійної системи України // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць (ISSN 2313-4569); за ред. М. І. Зверькова (голов. ред.) та ін. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2018. № 2 (66). С. 223–231.

Анотація. У статті проаналізовано сучасний стан пенсійної системи України. Виявлено, що диверсифікація джерел фінансування пенсій низька, домінуючим в пенсійній системі України є солідарний компонент. Збільшення ролі накопичувального принципу обумовлено впливом демографічних і соціально-економічних чинників, а стримують його розвиток низькі доходи населення. Також розглянуто сутність нової трирівневої пенсійної системи України, проводиться порівняння з пенсійними системами інших країн. Проаналізована діяльність недержавних пенсійних фондів, розглянуті відмінності солідарної та накопичувальної систем пенсійного забезпечення, роль накопичувального пенсійного страхування в системі соціального захисту населення, механізм переходу до накопичувальної системи пенсійного забезпечення, особливості функціонування накопичувального фонду та недержавних пенсійних фондів, інвестиційний потенціал пенсійних накопичень, а також перспективи впровадження обов'язкової накопичувальної пенсійної системи в Україні. Система пенсійного забезпечення пов'язана з введенням накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у зв'язку з цим надалі необхідно шукати шляхи рішення проблем пенсійного забезпечення, використовувати нові підходи до фінансування Пенсійного фонду, розвитку другого рівня пенсійного забезпечення, а також зменшення ризику пенсійних накопичень.

Ключові слова: пенсійна система; пенсійне забезпечення; накопичувальна пенсійна система; державний Накопичувальний пенсійний фонд України; пенсійні рахунки; інвестиції.

Наталя Николаевна СТАШКЕВИЧ

*старший преподаватель кафедры финансового менеджмента и фондового рынка,
Одесский национальный экономический университет, Украина, e-mail: st.nataliya@mail.ru,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8474-8582>*

Екатерина Владимировна КРАСИЛЬНИКОВА

*преподаватель кафедры финансового менеджмента и фондового рынка, Одесский национальный экономический университет, Украина, e-mail: krasilnikova305@gmail.com,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4049-774X>*

**ПЕРСПЕКТИВЫ ВНЕДРЕНИЯ НАКОПИТЕЛЬНОГО УРОВНЯ
ПЕНСИОННОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ**

Сташкевич, Н. Н., Красильникова, Е. В. Перспективы внедрения накопительного уровня пенсионной системы Украины // Вестник социально-экономических исследований : сб. науч. трудов (ISSN 2313-4569); под ред. М. И. Зверькова (глав. ред.) и др. Одесса : Одесский национальный экономический университет. 2018. № 2 (66). С. 223–231.

Аннотация. В статье проанализировано современное состояние пенсионной системы Украины. Виявлено, что диверсификация источников финансирования пенсий низкая, доминирующим в пенсионной системе

Украины является солидарный компонент. Увеличение роли накопительного принципа обусловлено влиянием демографических и социально-экономических факторов, а сдерживают его развитие низкие доходы населения. Также рассмотрена сущность новой трехуровневой пенсионной системы Украины, проводится сравнение с пенсионными системами других стран. Проанализирована деятельность негосударственных пенсионных фондов, рассмотрены отличия солидарной и накопительной систем пенсионного обеспечения, роль накопительного пенсионного страхования в системе социальной защиты населения, механизм перехода к накопительной системе пенсионного обеспечения, особенности функционирования накопительного фонда и негосударственных пенсионных фондов, инвестиционный потенциал пенсионных накоплений, а также перспективы внедрения обязательной накопительной пенсионной системы в Украине. Система пенсионного обеспечения связана с введением накопительной системы общеобязательного государственного пенсионного страхования, в связи с этим в дальнейшем необходимо искать пути решения проблем пенсионного обеспечения, использовать новые подходы к финансированию Пенсионного фонда, развитию второго уровня пенсионного обеспечения, а также уменьшению риска пенсионных накоплений.

Ключевые слова: пенсионная система; пенсионное обеспечение; накопительная пенсионная система; государственный Накопительный пенсионный фонд; пенсионные счета; инвестиции.

Natalya STASHKEVICH

Senior Lecturer of Financial Management and Stock Market Department, Odessa National Economic University, Ukraine, e-mail: st.nataliya@mail.ru,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8474-8582>

Katerina KRASILNIKOVA

Lecturer of Financial Management and Stock Market Department, Odessa National Economic University, Ukraine, e-mail: krasilnikova305@gmail.com,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4049-774X>

PROSPECTS FOR IMPLEMENTING THE ACCUMULATIVE LEVEL OF THE PENSION SYSTEM OF UKRAINE

Stashkevich, N., Krasilnikova, K. (2018). Prospects for implementing the accumulative level of the pension system of Ukraine. Ed.: M. Zveryakov (ed.-in-ch.) and others [Perspektyvy vprovadzhennia nakopychuvalnoho rivnia pensiinoi systemy Ukrainy; za red.: M. I. Zverikova (gol. red.) ta in.], Socio-economic research bulletin; Visnik social'no-ekonomichnih doslidzen' (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, No. 2 (66), pp. 223–231.

Abstract. The article analyzes the current state of the pension system of Ukraine. It is determined that the diversification of pension financing of sources is low, the solidarity component is dominant in the pension system of Ukraine. The increase in the role of the accumulation principle is due to the influence of demographic and socio-economic factors, and low population incomes constrain its development. The essence of the new three-tier pension system of Ukraine is also considered, the comparison with pension systems of other countries is carried out. The non-state pension funds activity is analyzed, the differences between the solidarity and accumulation systems of pension provision, the role of accumulative pension insurance in the system of population social protection, the mechanism of transition to the accumulation system of pension provision, the peculiarities of accumulation fund functioning and non-state pension funds, the investment potential of pension savings, and also implementation prospects of mandatory retirement pension systems in Ukraine are considered. The pension provision system is associated with implementation of an accumulative system of compulsory state pension insurance, therefore, in the future it is necessary to look for solutions to the problems of pension provision, to use new approaches to Pension Fund financing, to develop the second level of pension provision, and also reduce the risk of pension accumulations.

Keywords: pension system; pension provision; accumulative pension system; the State Accumulative Pension Fund of Ukraine; retirement accounts; investments.

JEL classification: D140; E440; H530; H550

Постановка проблеми у загальному вигляді. Необхідність реформування пенсійного забезпечення обумовлена низкою об'єктивних факторів: економічних, демографічних, соціально-політичних.

Сьогодні ця проблема є особливо актуальною у більшості країн світу незалежно від рівня економічного розвитку, що обумовлено старінням населення, зміною його вікової

структури, нестабільною економічною ситуацією. Але розв'язувати її потрібно ретельно зваживши всі фактори та можливості як держави, так і громадян. Загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення полягає в тому, що частина внесків до Пенсійного фонду України буде спрямована в державний Накопичувальний пенсійний фонд України.

Внески будуть мати персоніфікований характер і враховуватися на індивідуальних пенсійних рахунках. Кошти Накопичувального фонду будуть інвестуватися в економіку України з метою захисту їх від інфляції, одержання інвестиційного доходу, забезпечення потреб держави в джерелах фінансування довгострокових інвестиційних проєктів. Все це повинно сприяти загальному економічному зростанню країни.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Дослідженню механізму пенсійного забезпечення присвячено наукові праці багатьох українських вчених, серед яких Н. Внукова, І. Гнибіденко, Е. Лібанова, Б. Надточій, О. Палій, Г. Терещенко, В. Фещенко, А. Федоренко, С. Юрій та ін. Основна увага приділяється таким аспектам функціонування системи пенсійного забезпечення, як кількість її рівнів (три- або п'ятирівнева система пенсійного забезпечення); заходам щодо підвищення ролі недержавних пенсійних фондів як потужних інституціональних інвесторів; методології нарахування зборів на загальнообов'язкове державне пенсійне забезпечення (відмова від використання фонду заробітної плати як бази для нарахування внесків до Пенсійного фонду), пошуку надійних інструментів вкладання пенсійних внесків.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Становлення в Україні економіки ринкового типу супроводжувалося негативними наслідками у соціальній сфері, що призвело до наростання кризових явищ у системі пенсійного забезпечення громадян. Це зумовило необхідність пошуку нових підходів до створення концепції пенсійного забезпечення, яка б враховувала соціально-економічний стан та демографічну ситуацію в нашій країні.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз пенсійної системи України та напрямків її реформування, з'ясування ролі накопичувального пенсійного страхування в системі соціального захисту населення, а також дослідження перспектив запровадження обов'язкової накопичувальної пенсійної системи в Україні. Удосконалення пенсійних систем на сучасному етапі найчастіше пов'язують зі збільшенням ролі накопичувального принципу в пенсійному забезпеченні. Така тенденція характерна для більшості країн світу, і, в тому числі, для України.

Виклад основного матеріалу дослідження. З 1 січня 2004 року набув чинності Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», який передбачає створення в Україні нової пенсійної системи. Згідно з цим Законом в Україні запроваджується трирівнева пенсійна система.

Досвід країн ЄС, де в середині 80-х років ситуація з пенсійним забезпеченням була також складною, свідчить про те, що гідна пенсія і кардинальне зменшення пенсійного навантаження на державні фінанси можливі лише через комплексну пенсійну реформу шляхом створення трирівневої збалансованої пенсійної системи.

Сутність змішаної системи полягає в тому, що вона дозволить зробити пенсійну систему країни фінансово збалансованою та стійкою. У такій системі ризики, пов'язані з демографічною та економічною ситуаціями, будуть розподілені між трьома її рівнями, що дозволить захистити майбутніх пенсіонерів від зниження загального рівня доходів.

Отож, перший рівень – державна солідарна система, система соціальної безпеки, яка гарантує пенсію на рівні, не меншому, ніж 60% розміру мінімальної зарплати. Другий рівень – обов'язкова накопичувальна система. Третій рівень – добровільна накопичувальна приватна пенсія.

Структура пенсій в країнах з розвинутою економікою є такою: 50% – державна, 8–40% – пенсія другого рівня, 10–42% – приватна. Тоді як в Україні державна пенсія складає 96%, пенсія другого рівня – 0%; третього – 4% (табл. 1).

Відповідно до законодавства України [1; 2] в структурі фінансування пенсійної системи України питома вага накопичувальних компонентів залишається низькою, із майже 100% домінуванням розподільчого компоненту. Разом з тим, неврахування накопичувальних компонентів призведе до некоректної оцінки стану сучасної пенсійної системи, особливо в умовах динамічного розвитку цього сегмента і можливості суттєвого впливу на фінансування пенсій у середньостроковому періоді.

Таблиця 1

Загальна характеристика компонентів пенсійної системи України у 2017 р.
(складено авторами за даними [2; 3])

Рівень	Правова форма (спосіб участі)	Метод фінансування	Масштаб розповсюдження	Кількість учасників (млн. осіб)
I	Державний/ загальнообов'язкова	Розподільчий	Загальнонаціональне	11,94 (кількість пенсіонерів)
II	Державний/ загальнообов'язкова	Накопичувальний		– (компонент у стадії розробки і впровадження)
III	Недержавний/ добровільна		Загальнонаціональне, професійне, територіальне, індивідуальне	0,84 (кількість учасників НПФ за укладеними контрактами)

Таким чином, накопичувальний принцип у пенсійному забезпеченні України реалізовано у вигляді третьої компоненти пенсійної системи – недержавного пенсійного забезпечення, роль якого постійно зростає. Розвиток недержавного пенсійного забезпечення суттєво інтенсифікувався.

Реально недержавні пенсійні фонди (третій рівень) почали діяти з 2005 року. Сьогодні створено повну інфраструктуру діяльності НПФ, але кількість НПФ зменшилася у 2017 р. до 64 проти 110 у 2009 р. Збільшуються активи НПФ: на кінець 2017 року – 2,3 млрд. грн., кількість громадян-учасників НПФ збільшилася – на кінець 2017 р. складає 840,1 тис. осіб (проти 594,6 тис. осіб у 2011 р.) [3].

11 жовтня 2017 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» № 2148-VIII від 3 жовтня 2017 року [4], або так звана «пенсійна реформа».

Пенсійною реформою передбачені суттєві зміни до порядку нарахування пенсій та умов їх призначення. Зокрема, вже починаючи з 1 січня 2018 року для призначення пенсії за віком необхідно мати не менше 25 років страхового стажу. Кожного року до 2028 року страховий стаж, необхідний для отримання пенсії, буде збільшуватися на один рік, поки він не досягне 35 років. Отже, для того, щоб заробити право на отримання пенсії за віком від держави, працювати необхідно буде довше.

Реформа також передбачає, що на додаток до існуючої (солідарної) системи пенсійного забезпечення, вже починаючи з 1 січня 2019 року має функціонувати накопичувальна система. Дискусії щодо пенсійної реформи здебільшого оминають питання, пов'язані з цією пенсійною системою.

На цей час, пенсійною реформою передбачено лише декілька моментів, що потрібні для запровадження накопичувальної системи.

По-перше, накопичувальна система має працювати вже з 1 січня 2019 року.

По-друге, учасниками накопичувальної системи будуть особи, які станом на 1 січня 2019 року підлягатимуть загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню, тобто особи, на заробітну плату яких нараховується та сплачується роботодавцем єдиний

соціальний внесок. Якщо у таких осіб станом на 1 січня 2019 року буде залишатися менше ніж 10 років до досягнення пенсійного віку, внески до накопичувальної системи можна не сплачувати.

По-третє, Кабінет Міністрів України вже до 1 липня 2018 року повинен «забезпечити створення інституційних компонентів функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування». Це означає, що у найближчий час мають бути прийняті закони та постанови, що забезпечать належне функціонування накопичувальної системи. Перший крок у цьому напрямку вже було зроблено. Зокрема, 11 жовтня 2017 року Кабінет Міністрів затвердив «План заходів із запровадження накопичувальної системи на 2017–2018 роки».

Як банально би це не звучало, але суть накопичувальної системи полягає саме у «накопиченні» коштів особою на відповідних рахунках. Кошти можуть накопичуватися як на рахунках Накопичувального фонду, так і на індивідуальному пенсійному рахунку недержавного пенсійного фонду. Учасники накопичувальної системи зможуть накопичувати кошти у недержавних пенсійних фондах не одразу, а лише через два роки після запровадження страхових внесків до Накопичувального фонду (звичайно, якщо ця норма закону залишиться без змін) [5].

Страхові внески учасників накопичувальної системи будуть інвестувати не пенсійні фонди самотужки, а окремі компанії з управління пенсійними активами. Компанія з управління активами буде здійснювати свою діяльність як професійний учасник фінансового ринку та обиратися за результатами конкурсу. Її завданням буде отримання інвестиційного доходу на користь учасників та збереження вартості їх активів.

Наразі невідомо, яким буде розмір страхових внесків до накопичувальної системи. Ймовірно, що сума такого внеску буде розраховуватися аналогічно розрахунку єдиного соціального внеску та не буде перевищувати 7% суми заробітної плати. Принаймні, до прийняття пенсійної реформи, законом було передбачено, що максимальний розмір страхових внесків матиме саме таке обмеження.

Аналогічні положення містяться в проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування» № 6677 від 10 липня 2017 р. Зокрема, відповідно до проекту, базою розрахунку страхових внесків до накопичувальної системи є сума заробітної плати, на яку нараховується єдиний соціальний внесок. Такі страхові внески не будуть частиною єдиного соціального внеску та будуть нараховуватися і сплачуватися окремо або роботодавцем застрахованої особи, або безпосередньо застрахованою особою у розмірі 2% від суми заробітної плати та щорічно збільшуватися на 1% до досягнення 7%.

Другий рівень пенсійної системи не тільки підвищить соціальний захист громадян завдяки їх безпосередній участі в накопиченні коштів на пенсію, але й створить потужного внутрішнього інвестора зі значними довгостроковими ресурсами, які будуть спрямовані на розвиток економічної та соціальної інфраструктури країни.

Накопичувальна система поки що складається лише з одного рівня – добровільного недержавного пенсійного забезпечення. Законодавством передбачено два рівні накопичувального пенсійного забезпечення, один з яких – загальнообов'язкове накопичення – чинності ще не набув.

Подальше реформування системи пенсійного забезпечення пов'язано із запровадженням накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Законом передбачено, що другий рівень в Україні запровадять з року, в якому буде забезпечено бездефіцитність бюджету Пенсійного фонду. Закон буде прийнято за умови економічного зростання країни протягом двох останніх років, а саме: якщо в кожному з них валовий внутрішній продукт зростатиме не менше ніж на 2% порівняно з попереднім роком. Другий рівень пенсійної системи буде запроваджено в Україні після створення відлагодженої і ефективної системи державного нагляду та регулювання у цій сфері, а також необхідної інфраструктури.

Учасниками обов'язкової накопичувальної пенсійної системи будуть молоді особи віком до 35 років включно. Це стосується як чоловіків, так і жінок. Пенсійні виплати розпочнуться для них при досягненні ними загальнозстановленого пенсійного віку. Для осіб, визнаних інвалідами першої та другої груп, передбачено можливість отримувати виплату до досягнення пенсійного віку за їхнім вибором: одноразову чи довічну пенсійну виплату. А учасники другого рівня, визнані інвалідами третьої групи, матимуть змогу отримати такі самі види виплат лише після досягнення пенсійного віку. Проте, на відміну від інвалідів першої та другої групи вони зможуть отримати свої накопичення у вигляді одноразової виплати тільки за умови, якщо накопиченої суми коштів буде недостатньо для довічної пенсії. Величину необхідної суми для довічної пенсії визначатиме національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [6].

Протягом перших двох років після запровадження другого рівня в Україні буде функціонувати наступна модель. Пенсійний фонд України буде здійснювати адміністрування для усіх учасників другого рівня, а приватні компанії з управління активами, обрані шляхом проведення тендеру, будуть здійснювати інвестування внесків. Рада Накопичувального фонду буде видавати розпорядження компаніям з управління активами, до яких видів активів, і в якому співвідношенні повинні інвестувати кошти другого рівня.

Модель, запропонована урядом, мінімізує ризик виникнення проблем при запровадженні другого рівня. Пенсійний фонд України здійснює персоніфікований облік для солідарної пенсійної системи. У своїй базі даних він вже має усіх потенційних учасників другого рівня і вже співпрацює з усіма роботодавцями, які будуть здійснювати відрахування та переказ внесків до другого рівня. Це зменшить адміністративне навантаження при запровадженні другого рівня.

Незалежно від того, чи будуть внески сплачуватися до Накопичувального фонду, чи до недержавних пенсійних фондів, їх інвестування є найголовнішим завданням Ради фонду, як щодо визначення класів активів, в які будуть інвестуватись внески, так і щодо того, яка компанія буде здійснювати фактичне інвестування коштів другого рівня. При прийнятті цих рішень Рада повинна пам'ятати, що її завданням є інвестування внесків з метою отримання максимального інвестиційного доходу для учасників. Одночасно Рада повинна вживати відповідні заходи, щоб мінімізувати ризик отримання від'ємного інвестиційного доходу. Зробити це можливо шляхом забезпечення диверсифікації інвестиційного портфеля між різними класами активів у рамках інвестиційної декларації фонду.

Керування пенсійними коштами здійснюють спеціальні компанії з управління активами (наразі вони вже керують активами недержавних пенсійних фондів), обрані на конкурсній основі. Ці компанії діють із дотриманням законодавчо встановлених обмежень щодо напрямків інвестування для забезпечення захисту інтересів громадян і стабільного збільшення їх коштів. Безпосереднє зберігання пенсійних активів здійснює Зберігач – банківська установа, яка буде контролювати використання цих коштів.

Кошти, які будуть враховуватися на індивідуальних накопичувальних пенсійних рахунках громадян, будуть їхньою власністю. Люди зможуть скористатися ними при досягненні пенсійного віку або, в окремих випадках (наприклад, у випадку інвалідності), раніше цього терміну [7].

Виплати з Накопичувального пенсійного фонду України будуть здійснюватися додатково до солідарної пенсії довічно або одноразово. Також передбачається, що, громадянам буде надано право, за їх бажанням, перевести їх обов'язкові пенсійні заощадження з Накопичувального фонду до обраного ними недержавного пенсійного фонду (тобто на третій рівень). Це дозволить застрахованим особам самостійно вирішувати, яка інвестиційна політика є найбільш прийнятною для інвестування їх пенсійних заощаджень, а отже – значною мірою впливати на розмір своєї майбутньої пенсії.

Перерахування страхових внесків до Накопичувального фонду здійснюватиметься за умови одночасного підвищення заробітної плати застрахованій особі та після виконання таких умов:

- забезпечення виплати пенсій у солідарній системі в розмірі, передбаченому частиною третьою статті 46 Конституції України, тобто на рівні прожиткового мінімуму;
- збалансованості бюджету Пенсійного фонду відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку;
- створення інституційних компонентів функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування, у тому числі:
 - а) повного впровадження системи персоніфікованого обліку та створення системи автоматизованого звітування щодо стану накопичувальних пенсійних рахунків застрахованих осіб з урахуванням стану пенсійних активів;
 - б) створення програмно-технічного комплексу для системи збирання страхових внесків до Накопичувального фонду, сумісного із системою електронних переказів банків;
 - в) прийняття законодавчих актів, необхідних для функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування;
- призначення всіх членів Ради Накопичувального фонду;
- проведення тендерів та укладання договорів з компаніями з управління активами, зберігачем та аудитором Накопичувального фонду;
- набуття досвіду роботи системи недержавного пенсійного забезпечення;
- забезпечення фінансування з державного бюджету втраченої частини страхових коштів у солідарній системі через перерахування частини страхових внесків до Накопичувального фонду [8].

Обов'язкова накопичувальна пенсійна система забезпечить додаткову підтримку солідарній пенсійній системі. В Україні солідарній системі загрожує зменшення чисельності платників внесків порівняно з чисельністю пенсіонерів, які майже зрівнялись, тобто один працюючий утримує одного пенсіонера. Обов'язкову накопичувальну пенсійну систему розроблено, щоб доповнити солідарну, дозволивши молодим українцям взяти участь у програмі, яка передбачає інвестування частини пенсійних внесків в інструменти фінансового ринку. У майбутньому це мало б компенсувати недостатність виплат із солідарної системи та надати можливість людям отримувати більші розміри пенсійних виплат.

Чи почне працювати накопичувальна пенсійна система вже з 1 січня 2019 року – питання риторичне, адже часу для її запровадження залишилося не так вже й багато. Якщо навіть вона запрацює, не менш дискусійним питанням є її ефективність з огляду на високий рівень інфляції (а отже, можливе знецінення пенсійних накопичень), ризики, пов'язані з недостатньою кваліфікацією компаній, що будуть інвестувати пенсійні активи, прозорість проведення конкурсів серед таких компаній, зловживання та корупційні чинники, недостатню обізнаність населення з засадами функціонування пенсійної системи та відсутність належного рівня довіри до державних органів.

Запровадження другого рівня дозволить збалансувати зобов'язання пенсійної системи щодо майбутніх пенсійних виплат. Така система стимулюватиме громадян до накопичень пенсійних коштів, які будуть їхньою власністю та використовуватимуться для пенсійних виплат, а у випадку смерті учасника будуть успадковані. Пенсійні накопичення також стануть додатковим джерелом капіталу для розвитку економіки України. За підрахунками Міністерства соціальної політики, уже в перший рік запровадження обов'язкової накопичувальної пенсійної системи буде акумульовано 3,9 млрд. гривень пенсійних накопичень [7], що надає великий потенціал для внутрішніх інвестицій та має заохотити економічне зростання. Якщо ці кошти інвестувати у державні облігації, вони фактично фінансуватимуть дефіцит бюджету, зменшуючи обмеження на його можливий розмір. Отже, ці заощадження можуть або прискорити зростання, або просто фінансувати більший дефіцит, а останнє може призвести до більш високих темпів зростання залежно від структури та ефективності державних видатків.

Висновки і перспективи подальших розробок. Аналіз сучасного стану пенсійної системи України дозволив зробити такі висновки:

1. Низький рівень диверсифікації джерел фінансування пенсій. В Україні запроваджено трирівневу пенсійну систему. Разом із тим фактично продовжує діяти однорівнева пенсійна система, заснована на принципі солідарності поколінь, що має являти перший рівень сучасної системи пенсійного забезпечення. Це зумовлено тим, що другий рівень (державний накопичувальний компонент) досі не запроваджено, а третій рівень – недержавне пенсійне забезпечення – знаходиться на початковому етапі розвитку і не справляє суттєвого впливу на рівень життя пенсіонерів. Відсутність диверсифікації пенсійної системи України, що призводить до значної залежності від розподільчого принципу фінансування, збільшує залежність від демографічного фактору, вплив якого посилюється.
2. Домінуючим у пенсійній системі України залишається солідарний компонент, заснований на розподільчому принципі. Низький рівень охоплення населення недержавною пенсійною системою призводить до існування жорсткого «соціального контракту» між державою і населенням, що перетворює населення у пасивних учасників пенсійних правовідносин. Зменшення можливості вибору людиною форм та джерел майбутнього власного пенсійного забезпечення суперечить ринковим умовам господарювання, гальмує розвиток фінансового ринку. Саме недержавне пенсійне забезпечення дає повною мірою сформувати фінансові ресурси з визначенням рівня пенсійних доходів у майбутньому.
3. Зростання ролі накопичувального принципу зумовлено загальносвітовими тенденціями еволюційного розвитку пенсійних систем, а також впливом демографічних та соціально-економічних факторів. Умовою, що сприяє запровадженню накопичувальних компонентів, є створена законодавча база, розвиток ринкових відносин, що призводить до розвитку фінансового ринку та створення попиту на пенсійне забезпечення, засноване на накопичувальному принципі.
4. Головним ризиком пенсійних систем, заснованих на накопичувальному принципі є вплив інфляційного фактору, що призводить до знецінення накопичених для потреб пенсійного забезпечення коштів та має відчутний вплив в Україні. До факторів, які стримують розвиток накопичувального принципу, належать низький рівень доходів населення та дефіцит солідарної пенсійної системи.
5. Функціонування другого рівня повинно підлягати моніторингу як з боку уряду, так і з боку регуляторів для гарантування того, що потреби учасників накопичувальної системи, надавачів послуг та економічні потреби країни будуть збалансовані між вимогами, які конкурують між собою.
6. Необхідно розробити перехідний план з метою передачі обов'язку з основного нагляду від Міністерства соціальної політики до Нацфінпослуг і НКЦПФР. Ймовірно, що протягом певного періоду буде існувати спільна відповідальність, наприклад, створення Ради Накопичувального фонду належить до відповідальності Мінсоцполітики, але розробкою інвестиційної декларації займаються як Нацфінпослуг, так і НКЦПФР.
7. Пенсійні виплати із джерел другого рівня мають бути гарантованими. Автор пропонує, щоб у тому випадку, якщо результати інвестиційної діяльності є меншими за оптимальні, ці втрати учасникам відшкодовувались за рахунок держави та/або компаній з управління активами.

Подальші дослідження будуть пов'язані з вирішенням проблем пенсійного забезпечення, пошуком нових підходів до фінансування Пенсійного фонду та можливостей, що будуть сприяти розвитку другого рівня пенсійного забезпечення та зменшенню ризику пенсійних накопичень.

Література

1. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України № 1057-IV від 09.07.2003 р. URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 04.03.2018 р.).
2. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України № 1058-IV від 09.07.2003 р. URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 04.03.2018 р.).

3. Національна комісія фінансових послуг України : сайт. URL: <http://www.dfp.gov.ua> (дата звернення: 12.03.2018 р.).
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій : Закон України № 2148-VIII від 03.10.2017 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2148-19> (дата звернення: 02.03.2018 р.).
5. Марчук М. Як працює накопичувальна пенсійна система? URL: https://biz.nv.ua/ukr/experts/marchuk_m/jak-pratsjuje-nakopichivalna-pensijna-sistema-2439179.html (дата звернення: 15.03.2018 р.).
6. Наливайко Д. Обов'язкова накопичувальна система пенсійного страхування. URL: <http://volya.if.ua/2012/10/obovyazkova-nakopichivalna-systema-pensijnoho-strahuvannya> (дата звернення: 15.03.2018 р.).
7. Накопичувальна система пенсійного забезпечення – другий рівень пенсійної системи. URL: <http://18-60.com.ua/pensiyna-reforma/nakopichivalna-sistema-pensijnogo-zabezpechennja.html> (дата звернення: 18.03.2018р.).
8. Проект розвитку фінансового сектору «Аналіз запропонованої обов'язкової накопичувальної пенсійної системи в Україні». URL: http://www.finrep.kiev.ua/download/pillar2paper_parliamenthearings_feb2011_ua.pdf (дата звернення: 18.03.2018 р.).

References

1. About non-state pension provision: Law of Ukraine, No. 1057-IV, 09.07.2003 [Pro nederzhavne pensiine zabezpechennia: Zakon Ukrainy, No. 1057-IV, 09.07.2003, available at: <http://www.rada.gov.ua> [in Ukrainian]
2. On mandatory state pension insurance: Law of Ukraine, No. 1058-IV, 09.07.2003 [Pro zahalnooboviazkove derzhavne pensiine strakhuvannia: Zakon Ukrainy, No. 1058-IV, 09.07.2003, available at: <http://www.rada.gov.ua> [in Ukrainian]
3. Official website of the National commission of financial services of Ukraine [Ofitsiyni sait Natsionalnoi komisii finansovykh poslug Ukrainy], available at: <http://www.dfp.gov.ua> [in Ukrainian]
4. On amendments to certain legislative acts of Ukraine on increasing pensions: Law of Ukraine, No. 2148-VIII, 03.10.2017 [Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo pidvyshchennia pensii: Zakon Ukrainy, No. 2148-VIII, 03.10.2017], available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2148-19> [in Ukrainian]
5. Marchuk, M. How does the accumulative pension system work [Yak pratsyuiie nakopychivalna pensiina systema], available at: https://biz.nv.ua/ukr/experts/marchuk_m/jak-pratsjuje-nakopichivalna-pensijna-sistema-2439179.html [in Ukrainian]
6. Nalyvayko, D. Compulsory accumulation system of pension insurance [Oboviazkova nakopychivalna systema pensiinoho strakhuvannia], available at: <http://volya.if.ua/2012/10/obovyazkova-nakopychivalna-system-pensijnoho-strahuvannya> [in Ukrainian]
7. Accumulation system of pension provision is the second level of the pension system [Nakopychivalna systema pensiinoho zabezpechennia – druhyi riven pensiinoy systemy], available at: <http://18-60.com.ua/nakopichivalnapensiyna-reforma-sistema-pensijnogo-zabezpechennja.html> [in Ukrainian]
8. Financial sector development project «An analysis of the proposed compulsory accumulation pension system in Ukraine» [Proekt rozvytku finansovoho sektoru «Analiz proponovanoi oboviazkovoї nakopychivalnoi pensiinoy systemy v Ukraini»], available at: http://www.finrep.kiev.ua/download/pillar2paper_parliamenthearings_feb2011_en.pdf [in Ukrainian]